

Przemysław Domagała¹, Krzysztof Masło²

Prawne aspekty stosunków polsko-tajwańskich³

Streszczenie

Zasadniczo rzecz biorąc w obrocie międzynarodowym jako podmioty terytorialne mogą funkcjonować tylko państwa. W praktyce występują jednak także podmioty, które sprawują kontrolę nad terytorium, ale za państwa nie są uznawane. Jednym z nich jest Tajwan uznawany przez Chińską Republikę Ludową za zbuntowaną prowincję. Od 1971 r., kiedy to ONZ uznała rząd ChRL za jedynego uprawnionego przedstawiciela Chin przy ONZ międzynarodowe uznanie państwowości Tajwanu systematycznie maleje. W szczególności nie jest on uznawany przez Polskę. Nie przeszkadza to Tajwanowi w faktycznym udziale w obrocie międzynarodowym, z tym że w specyficzny sposób. Nie jest reprezentowany przez placówki dyplomatyczne a „biura przedstawicielskie”. Biura te zawierają porozumienia ze swoimi zagranicznymi odpowiednikami. Takie porozumienia nie są umowami międzynarodowymi (w związku z czym z punktu widzenia prawa polskiego wymagają transpozycji do krajowego porządku prawnego). Biura przedstawicielskie Polski i Tajwanu zawarły porozumienia dotyczące pracy wakacyjnej, współpracy w zakresie farmaceutyków i wyrobów medycznych, usług lotniczych, uznawania praw jazdy, unikania podwójnego opodatkowania, nauki i szkolnictwa wyższego, współpracy w sprawach karnych. Nadto funkcjonują polsko-tajwańskie memoranda o współpracy służb celnych, patentowych, finansowych (w zakresie nadzoru nad sektorem Fintech). Brak uznania Tajwanu nie stanowi zatem przeszkody w nadaniu współpracy z tym podmiotem adekwatnych do potrzeb ram prawnych.

¹ Dr Przemysław Domagała, współpracownik Katedry Prawa Międzynarodowego i Europejskiego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, sędzia.

² Dr Krzysztof Masło, adiunkt w Katedrze Prawa Międzynarodowego i Europejskiego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, prokurator.

³ Artykuł wyraża wyłącznie osobiste poglądy autorów.

Kluczowe słowa

Tajwan, Tajpej, Chiny, współpraca międzynarodowa, umowy międzynarodowe, memorandum o współpracy.

1. Wstęp

W prawie międzynarodowym mogą funkcjonować tylko te jednostki, które są uważane za podmioty tego prawa. Prawo międzynarodowe nie zawiera jednoznacznych warunków, w oparciu o które można określić, czy w danym przypadku mamy do czynienia z podmiotem prawa międzynarodowego⁴. Prof. J. Gilas uznaje za podmiot prawa międzynarodowego publicznego te podmioty występujące w stosunkach międzynarodowych, których postępowanie reguluje bezpośrednio prawo międzynarodowe, a więc które są zdolne do nabywania praw i zaciągania bezpośrednio zobowiązań międzynarodowych⁵. Autor ten wyklucza z kręgu podmiotów prawa międzynarodowego te podmioty, które nie posiadają zdolności prawnej, ale równocześnie wskazuje (przywołując przykład Niemiec z okresu po II wojnie światowej), że podmiot prawa międzynarodowego może nie posiadać zdolności do działań prawnych⁶. Dość powszechnie zalicza się do podmiotów prawa międzynarodowego państwa oraz podmioty nieterytorialne takie jak: organizacje międzynarodowe międzypaństwowe, Stolicę Apostolską, Suwerenny Zakon Kawalerów Maltańskich, naród walczący o niepodległość, powstańców i strony wojujące.

W praktyce obrotu międzynarodowego występują też inne podmioty nieterytorialne, których status prawno-międzynarodowy jest wątpliwy (np. korporacje międzynarodowe, osoby fizyczne⁷, międzynarodowe grupy terrorystyczne), ale także podmioty niepaństwowe i władze terytorialne, które sprawują kontrolę nad terytorium, ale nie są uznawane za państwa przez wielu członków społeczności międzynarodowej. Przykładem tego

⁴ C. Mik, Fenomenologia regionalnej integracji państw. Studium prawa międzynarodowego. Tom II. Regionalne organizacje integracyjne z perspektywy analitycznej prawa międzynarodowego, Warszawa 2019.

⁵ J. Gilas, Prawo międzynarodowe, Toruń 1999, s. 114.

⁶ *Ibidem*.

⁷ Należy zauważyć, że część doktryny prawa międzynarodowe przyznaje ograniczoną podmiotowość prawną osobom fizycznym – J. Białoceckiewicz, Prawo międzynarodowe publiczne. Zarys wykładu, Toruń 2007, s. 140, M. N. Shaw, International law, Cambridge *et al.* 2017, s. 204–205.

rodzaju podmiotów niepaństwowych jest Tajwan⁸, jakkolwiek w doktrynie prawa międzynarodowego pojawiają się też głosy uznające Tajwan za *de iure* niepodległe państwo⁹.

Tezą artykułu jest to, że polityczne ograniczenia wynikające z braku prawnomiędzynarodowego uznania Tajwanu nie wykluczają nawiązania z tym podmiotem stosunków politycznych, gospodarczych i społecznych w adekwatne do potrzeb współpracy ramy prawne. Co więcej, współpraca ta może być prowadzona w efektywny, uporządkowany i – przede wszystkim – korzystny dla obydwu stron sposób. Nie musi też prowadzić do zerwania lub ochłodzenia stosunków z Chińską Republiką Ludową, uznającą Tajwan za „zbuntowaną prowincję”. Dla zrozumienia stosunków polskotajwańskich niezbędne jest – skrótowne chociażby – naszkicowanie historii Tajwanu, a w szczególności sytuacji tego terytorium po zakończeniu II wojny światowej w kontekście powstania Chińskiej Republiki Ludowej (ChRL). W drugiej kolejności Tajwan scharakteryzowano jako uczestnika stosunków międzynarodowych i omówiono stosunek RP do Tajwanu. W ostatniej części artykułu zaprezentowano obrót prawny z Tajwanem.

2. Rys historyczny

Historycznie, wyspa Tajwan (zwana także Formosą) należała do Chin od XVII w., kiedy rozpoczęło się chińskie osadnictwo wyspy. W traktacie pokojowym Shimonoseki kończącym wojnę z Japonią z lat 1884–1885 (tzw. pierwsza wojna chińsko-japońska) dokonano cesji Tajwanu na rzecz Cesarstwa Japonii¹⁰. Oprócz cesji wyspy traktat ten przewidywał,

⁸ W języku angielskim powszechnie funkcjonuje pisownia „Taiwan” (zob. m.in. <https://unstats.un.org/unsd/tradekb/Knowledgebase/Taiwan-Province-of-China-Trade-data> (dostęp: 25 lipca 2022 r.). Natomiast w języku polskim występuje zarówno pisownia „Tajwan”, jak i „Taiwan”. Słownik języka polskiego posługuje się terminem „Tajwańczyk” na określenie kogoś, kto pochodzi z Tajwanu (M. B a ń k o (red.), *Inny słownik języka polskiego*, Warszawa 2000, s. 802). Także Główny Urząd Geodezji i Kartografii w opracowaniu „Urzędowy wykaz nazw państw i terytoriów niesamodzielnych” z 2017 r. posługuje się terminem „Tajwan”, a na określenie stolicy – „Tajpej” (http://www.gugik.gov.pl/_data/assets/pdf_file/0005/24935/Urzedowy-wykaz-panstw.pdf, (dostęp: 25 lipca 2022 r.). Zatem w języku polskim poprawne jest posługiwanie się tylko nazwą „Tajwan”.

⁹ D. G. P a l m e r Jr, *Taiwan: De Jure or Not De Jure? That is the Question. An Analysis of Taiwan's Legal Status Within the International Community*, *John F. Kennedy University Law Review* 1996, tom 7, s. 69.

¹⁰ S. O d a, *Taiwan as sovereign and independent state – status of Taiwan under international law*, *Japanese Yearbook of International Law* 2011, tom 54, s. 387.

że mieszkańcy Tajwanu, którzy nie chcieli przyjąć obywatelstwa japońskiego, w ciągu dwóch lat mogli wrócić na kontynentalną część Chin¹¹.

Kwestia Tajwanu pojawiła się podczas Konferencji w Kairze (22–26 listopada 1943 r.). W oświadczeniu wydanym na jej zakończenie przywódcy USA, Wielkiej Brytanii i Republiki Chińskiej podkreślili potrzebę odebrania Japonii wszystkich wysp na Pacyfiku, które zostały przez nią zajęte lub okupowane i przywrócenie Republice Chińskiej takich terytoriów, jak Mandżuria, Formoza i Peskadorzy¹². Okres rządów Japonii na Tajwanie zakończył się wraz z bezwarunkową kapitulacją Japonii we wrześniu 1945 r. Rządząca wówczas Chinami Partia Narodowa (Kuomintang) zajęła zbrojnie wyspę, deportując mieszkających na niej Japończyków. Rozpoczął się okres chińskiej okupacji wyspy.

Po zakończeniu II wojny światowej trwająca w Chinach kontynentalnych od 1927 r. wojna domowa przechyliła szalę zwycięstwa na rzecz chińskich komunistów¹³. Po zdobyciu przez siły komunistyczne Nankinu (siedziby rządu Republiki Chińskiej) w kwietniu 1949 r. oraz opanowaniu przez chińską armię czerwoną do grudnia 1949 r. całego terytorium ówczesnych Chin kontynentalnych (tzw. *mainland China*), Czang Kaj-szek uciekł na Tajwan, czyniąc tymczasową stolicę Republiki Chińskiej w Tajpej¹⁴. Warto odnotować, że razem z Czang Kaj-szekiem na Tajwan ewakuowano około 2 mln ludzi – żołnierzy walczących z komunistami, członków rządzącej Partii Narodowej oraz elity intelektualne i biznesowe. Czang Kaj-szek wywiózł na Tajwan część dzieł sztuki (które do dziś można podziwiać w Muzeum Narodowym z Tajpei) oraz większość rezerw złota. Równocześnie na wyspie proklamowano – trwający bez przerwy do 1987 r. – stan wojenny, a w kraju rozpoczął się tzw. biały terror. Dopiero śmierć Czang Kai-szeka w 1975 r. i erozja stworzonego przez niego autorytarnego systemu władzy w latach 80. XX wieku zapoczątkowała przemiany demokratyczne na Tajwanie¹⁵.

Proklamowanie powstania z dniem 1 października 1949 r. Chińskiej Republiki Ludowej przeniosło spór o wyspę Tajwan z płaszczyzny lokalnego, japońsko-chińskiego sporu terytorialnego na płaszczyznę polityki międzynarodowej. Rządząca Chinami do 1949 r. Partia Narodowa utraci-

¹¹ *Ibidem*.

¹² Conference of President Roosevelt, Generalissimo Chiang Xm-Shek, and Prime Minister Churchill in North Africa, Supplement to the American Journal of International Law 1944, tom 38, s. 8–9.

¹³ J. Crawford, *The Creation of States in International Law*, Oxford 2006, s. 199.

¹⁴ D. G. Palmer Jr, *op. cit.*, s. 72.

¹⁵ *Ibidem*, s. 74.

ła na rzecz chińskich komunistów kontrolę nad znaczną częścią terytorium Chin, a do reprezentowania Chin i narodu chińskiego na płaszczyźnie międzynarodowej – obok rządu w Tajpei – pretensje zgłaszał także rząd ChRL. Mimo to w 1949 r. większość państw świata, w tym USA, uznało rząd w Tajpei za pełnoprawnego reprezentanta Chin¹⁶.

Spory o reprezentację między rządem Kuomintangu w Tajpei a rządem komunistycznym w Pekinie przyczyniły się do tego, że Chiny nie były reprezentowane podczas rozmów pokojowych z Japonią w San Francisco. Ostatecznie traktat pokojowy z Japonią z 1951 r.¹⁷ nie został podpisany (ani nigdy ratyfikowany) ani przez rząd Kuomintangu na Tajwanie, ani ChRL. Dla Chin (a w szczególności dla Tajwanu) traktat ten miał tymczasem zasadnicze znaczenie, gdyż Japonia zrzekła się w nim wszelkich praw, tytułów i roszczeń wobec Formosy, jak wówczas określano wyspę Tajwan, i Pescadores (art. 2 lit. (b)). Traktat ten uchylał zatem cesję terytorialną poczynioną przez Chiny na rzecz Japonii pod koniec XIX wieku i tym samym kończył – trwającą od 1945 r. – chińską okupację wyspy Tajwan.

Rząd w Tajpei 28 kwietnia 1952 r.¹⁸ podpisał z Japonią własny, dwustronny traktat pokojowy, zwany traktatem z Tajpei. Traktat ten formalnie zakończył tzw. drugą wojnę chińsko-japońską (lata 1937–1945) i potwierdzał ustalenie traktatu z San Francisco. Japonia zrzekła się w nim wszelkich praw, tytułów i roszczeń do Tajwanu (Formosy) i Penghu (Pescadores) oraz do wysp Spratly i Paracel (art. 2). Traktat uznał też za wygasłe – jako skutek wojny – wszystkie traktaty, konwencje i porozumienia zawarte przed 9 grudnia 1941 r. między Chinami i Japonią. Formalnie zatem kładł kres traktatowi Shimonoseki, w oparciu o który dokonano cesji Tajwanu na rzecz Japonii.

Traktat z Tajpei obowiązywał do 1972 r., gdy został jednostronnie wypowiedziany przez Japonię na skutek nawiązania dwustronnych stosunków z ChRL¹⁹. Oprócz tego w 1972 r. Japonia uznała rząd ChRL jako jedyny legalny rząd Chin i zapewniła, że w pełni szanuje stanowisko rządu ChRL, zgodnie z którym Tajwan jest niezbywalną częścią terytorium ChRL, a także zerwała stosunki dyplomatyczne z Tajwanem i ustanowiła

¹⁶ D. G. Palmer Jr., *op. cit.*, s. 73.

¹⁷ Treaty of Peace with Japan, 8 września 1951 r., UNTS vol. 136, p. 45; traktat wszedł w życie 28 kwietnia 1952 r.

¹⁸ Treaty of Peace between the Republic of China and Japan, 28 kwietnia 1952 r., UNTS vol. 138, p. 3.

¹⁹ T. Yamashita, Do *Ius Cogens* Norms Invalidate State Immunity? *International Restorative Justice and Japanese War Compensation Cases*, *Chinese (Taiwan) Yearbook of International Law and Affairs* 2013, tom 31, s. 173.

stosunki dyplomatyczne z ChRL²⁰. W zamian za to ChRL zrezygnowała z reparacji wojennych od Japonii²¹. Wkrótce potem rozpoczęły się też oficjalne negocjacje dotyczące chińsko-japońskiego traktatu o przyjaźni, zakończone 12 kwietnia 1978 r. podpisaniem przez ChRL i Japonię traktatu o pokoju i przyjaźni²². Nie był to jednak typowy traktat pokojowy, kończący między obu państwami II wojnę światową, lecz traktat regulujący pokojowe współistnienie obu państw na przyszłość.

Bez względu na obowiązywanie traktatu z Tajpej w mocy pozostawał traktat pokojowy z Japonią z 1951 r., zatem uznaje się, że w 1952 r. wyspa Tajwan formalnie powróciła do Chin. Trudność tkwiła jednak w tym, że w 1952 r. naród Chiński posiadał dwóch reprezentantów: proklamowaną 1 października 1949 r. Chińską Republikę Ludową oraz mianujący się Republiką Chińska i uważający się za kontynuatora Chin rząd w Tajpei²³. Ani traktat pokojowy z 1951 r., ani traktat z Tajpej nie rozstrzygnęły kwestii przynależności wyspy Tajwan²⁴.

Omawiając kwestie historyczne nie można zapomnieć, że Republika Chińska, reprezentowana przez rząd Kuomintangu, uczestniczyła w konferencji założycielskiej Narodów Zjednoczonych w San Francisco w 1945 r. Republika Chińska była więc państwem założycielskim ONZ i od chwili utworzenia ONZ Chiny były reprezentowane w tej organizacji przez rząd Kuomintangu, który zasiadał także w Radzie Bezpieczeństwa jako członek stały²⁵. Stabilizacja władzy komunistycznej w Pekinie uświadomiły społeczności międzynarodowej, że ma ona charakter trwały i efektywny. Ukoronowaniem zabiegów ChRL było przyjęcie w 1971 r. przez Zgromadzenie Ogólne ONZ rezolucji 2758, która uznała Chińską Republikę Ludową (ChRL) za „jedynego uprawnionego przedstawiciela Chin przy ONZ”, a ChRL za jednego z pięciu stałych członków Rady Bezpieczeństwa²⁶. Rezolucja została przyjęta większością 76 głosów przy 35 głosach przeciwnych i 17 wstrzymujących się.

²⁰ Joint Communique of the Government of Japan and the Government of the People's Republic of China, <https://www.mofa.go.jp/region/asia-paci/china/joint72.html> (dostęp: 25 lipca 2022 r.).

²¹ *Ibidem*.

²² Treaty on Peace and Friendship between Japan and the People's Republic of China, 12 sierpnia 1978, UNTS vol. 1225.

²³ J. Crawford, *op. cit.*, s. 208.

²⁴ T. Lee, The International Legal Status Of The Republic Of China On Taiwan, UCLA Journal of International Law and Foreign Affairs 1996, tom 1, s. 356.

²⁵ S. Oda, *op. cit.*, s. 394.

²⁶ Restoration of the lawful rights of the People's Republic of China in the United Nations, A/RES/2758(XXVI).

W kolejnych latach Tajwan usunięto także z organizacji wyspecjalizowanych działających w systemie Narodów Zjednoczonych: Światowej Organizacji Zdrowia (WHO), Organizacji Narodów Zjednoczonych do spraw Wyżywienia i Rolnictwa (FAO), Międzynarodowego Funduszu Walutowego (IMF), Banku Światowego (WB) i Światowego Stowarzyszenia Rozwoju (IDA)²⁷.

Wkrótce po uchwaleniu rezolucji 2758 ChRL odwiedził w lutym 1972 r. prezydent USA Richard Nixon, oficjalnie uznając reżim komunistyczny w Pekinie²⁸. W 1972 r. Stany Zjednoczone Ameryki wydały oświadczenie, że „wszyscy Chińczycy po obu stronach Cieśniny Tajwańskiej utrzymują, że są tylko jedne Chiny i że Tajwan jest częścią Chin. Rząd Stanów Zjednoczonych nie kwestionuje tego stanowiska”²⁹. Podobne oświadczenie wydał rząd Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej zgadzając się ze stanowiskiem rządu chińskiego, że Tajwan jest jedną z prowincji ChRL i stanowi wewnętrzną sprawę Chin, która powinna zostać rozwiązana przez samych Chińczyków³⁰. Warto też zauważyć, że rząd USA z dniem 1 stycznia 1979 r. ustanowił stosunki dyplomatyczne z ChRL i potwierdził, że istnieją tylko jedne Chiny, których częścią jest Tajwan³¹.

Relacje polityczne między Chińską Republiką Ludową a Tajwanem były i są napięte, a między stronami niejednokrotnie dochodziło do incydentów wojskowych. Obie strony nie utrzymują także oficjalnych stosunków dyplomatycznych. Generalną zasadę rządzącą od 1949 r. stosunkami między ChRL a Tajwanem określa się mianem polityki „jednych Chin”³². Zakłada ona istnienie tylko jednego państwa chińskiego, składającego się z Chin kontynentalnych, Hongkongu, Makau i Tajwanu. Była ona stosowana tak przez ChRL, jak i przez Tajwan od 1949 r., przy czym obie strony rozumieją ją w sposób odmienny. ChRL twierdzi, że narody świata powinny uznawać Tajwan za część ChRL jako konse-

²⁷ M. T. Mencil, Czynniki kształtowania relacji polsko-tajwańskich, *Studia Gdańskie. Wizje i rzeczywistość* 2015, t. XII, s. 380–381.

²⁸ S. Oda, *op. cit.*, s. 395.

²⁹ Joint Communiqué of the United States of America and the People's Republic of China (Shanghai Communiqué), U.S.-PRC, *International Legal Materials* 1972, tom 11, s. 443.

³⁰ E. Lauterpacht, *The Contemporary Practice of the United Kingdom in the Field of International Law, International and Comparative Law Quarterly* 1958, tom 6, s. 506.

³¹ Communiqué on the Establishment of Diplomatic Relations Between the U.S. and the P.R.C., *International Legal Materials* 1979, tom 18, s. 272.

³² Joint Communiqué of the United States of America and the People's Republic of China (Shanghai Communiqué), U.S.-PRC, *International Legal Materials* 1972, tom 11, s. 443.

kwencję uznania ChRL jako jedyne legalnego rządu reprezentującego naród chiński³³. W związku z niepodległościowymi aspiracjami tajwańskiego prezydenta Chen Shui-biana, jawnie opowiadającego się za secesją Tajwanu, w 2008 r. Chińska Republika Ludowa wyraźnie zastrzyła politykę „jednych Chin” uznając ją za niepodlegającą jakimkolwiek negocjacom. Po 2008 r. ChRL szczególnie ostro sprzeciwia się niepodległości Tajwanu, polityce dwóch Chin oraz członkostwu Tajwanu w ONZ i organizacjach międzynarodowych, jak również próbom nawiązywania z Tajwanem stosunków *quasi-dyplomatycznych*³⁴. Według Tajwanu w 1949 r. Chiny zostały podzielone na odrębnie administrowane jednostki polityczne³⁵. Tajwan jest zatem częścią Republiki Chińskiej, a rząd w Tajpei wykonuje suwerenność *de iure* nad Tajwanem i Chinami kontynentalnymi (tzw. *mainland China*)³⁶. Należy przy tym zauważyć, że Tajwan uznaje swoją jurysdykcję wyłącznie nad wyspami Tajwan, Penghu, Kinmen i Matsuj.

3. Tajwan jako aktor stosunków międzynarodowych

Chociaż Tajwan posiada określone terytorium zamieszkałe przez ludność, wobec której wykonywana jest władza brak uznania międzynarodowego powoduje, że nie ma zdolności do wchodzenia w tradycyjne relacje międzypaństwowe, tak jak zawieranie konwencji międzynarodowych, utrzymywanie stosunków dyplomatycznych, czy uczestniczenie w organizacjach międzynarodowych. W większości doktryna prawa międzynarodowego odmawia mu statusu państwa, chociaż pojawiają się głosy, że Tajwan jest *de jure* państwem³⁷. Nie sposób zaprzeczyć, że – mimo braku uznania międzynarodowego – Tajwan wykonuje na arenie międzynarodowej pewne uprawnienia, które przysługują państwom i innym podmiotom prawa międzynarodowego. Na skutek jednak specyficznego statusu prawnomiędzynarodowego uprawnienia te uległy modyfikacji i zostały dostosowane do specyfiki Tajwanu.

Tajwan utrzymuje relacje gospodarcze, kulturalne i prawne nie tylko z państwami, które go uznają, ale także z tymi, które uznały rząd ChRL.

³³ T. Lee, *op. cit.*, s. 374.

³⁴ W. J. Dziak, K. Gawlikowski, *Perspektywy normalizacji stosunków ChRL z Tajwanem – szanse i zagrożenia*, (w:) W. J. Dziak, K. Gawlikowski, M. Ławacz (red.), *Chiny w XXI wieku. Perspektywy rozwoju*, Warszawa 2012.

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ Tzu-wen Lee, *op. cit.*, s. 374.

³⁷ D. G. Palmer Jr., *op. cit.*, s. 103.

Obecnie Tajwan jest uznawany przez 15 państw oraz Stolicę Apostolską³⁸. Tajwan utrzymuje natomiast nieformalne relacje gospodarcze, handlowe i kulturalne z ponad 50 państwami³⁹.

Tajwan podpisał kilka porozumień o wolnym handlu. Jeszcze w 2003 r. taka umowa została zawarta z Panamą⁴⁰, a w 2005 r. – z Gwatemalą⁴¹. W 2006 r. Tajwan podpisał porozumienie o wolnym handlu z Nikaragwą⁴², a w 2007 r. z Hondurasem i Salwadorem⁴³. W lipcu 2013 r. Tajwan podpisał umowy o współpracy gospodarczej z Nową Zelandią⁴⁴. Podobne umowy zostały podpisane z Singapurem w listopadzie 2013 r.⁴⁵ i z Paragwajem w lutym 2019 r.⁴⁶ Warto zauważyć, że porozumienie z Nową Zelandią zostało zawarte nawet mimo braku oficjalnych stosunków dyplomatycznych i uznania Tajwanu przez władze nowozelandzkie.

³⁸ Wyspy Marshalla, Republika Nauru, Palau, Tuvalu, Eswatini, Stolica Apostolska, Belize, Gwatemala, Haiti, Honduras, Nikaragua, Paragwaj, St Kitts and Nevis, St. Lucia, St. Vincent and Grenadines, <https://www.mofa.gov.tw/en/AlliesIndex.aspx?n=DF6F8F246049F8D6&sms=A76B7230ADF29736> (dostęp: 25 lipca 2022 r.).

³⁹ *Ibidem*.

⁴⁰ Free Trade Agreement between The Republic of China and The Republic of Panama, 21 sierpnia 2003 r., traktat wszedł w życie 1 stycznia 2004 r. http://www.sice.oas.org/trade/panrc/panrc_e.asp (dostęp: 25 lipca 2022 r.).

⁴¹ The free trade agreement between Guatemala and Taiwan, 22 września 2005 r., traktat wszedł w życie 1 lipca 2006 r., http://www.sice.oas.org/Trade/GTM_TWN_s/Index_s.asp (dostęp: 25 lipca 2022 r.).

⁴² The Free Trade Agreement between The Republic of China (Taiwan) and The Republic of Nicaragua, 16 czerwca 2006 r., traktat wszedł w życie 1 stycznia 2008 r., http://www.sice.oas.org/Trade/NIC_TWN/NIC_TWN_e/index_e.asp (dostęp: 25 lipca 2022 r.).

⁴³ The Free Trade Agreement between the Republic of China (Taiwan), the Republic of El Salvador and the Republic of Honduras, 7 maja 2007 r., traktat wszedł w życie wobec Tajwanu 1 stycznia 2008, Salwaduru 1 marca 2008 r., Hondurasu 5 sierpnia 2008 r., http://www.sice.oas.org/trade/SLV_HND_TWN_FTA_e/Index_e.asp (dostęp: 25 lipca 2022 r.).

⁴⁴ Agreement between New Zealand and the Separate Customs Territory of Taiwan, Penghu, Kinmen and Matsu on Economic Cooperation, 10 lipca 2013 r., traktat wszedł w życie 1 grudnia 2013 r., <https://www.treaties.mfat.govt.nz/search/details/t/3795/100> (dostęp: 25 lipca 2022 r.).

⁴⁵ Agreement between Singapore and the Separate Customs Territory of Taiwan, Penghu, Kinmen and Matsu on Economic Partnership, 7 listopada 2013 r., traktat wszedł w życie 19 kwietnia 2014 r., https://www.mofa.gov.tw/en/News_Content.aspx?n=1E53CEEB4045643F&sms=C2D71E282D50644B&s=4255B85DA1615092 (dostęp: 25 lipca 2022 r.).

⁴⁶ Agreement on Economic Cooperation between The Republic of China (Taiwan) and The Republic of Paraguay, 12 lipca 2017 r., traktat wszedł w życie 28 lutego 2018 r., <https://law.moj.gov.tw/ENG/LawClass/LawAll.aspx?pcode=Y0070661> (dostęp: 25 lipca 2022 r.).

Władze w Tajpej zawarły też kilkadziesiąt dwustronnych porozumień o ochronie inwestycji⁴⁷, a także umów o unikaniu podwójnego opodatkowania i zapobieganie uchylaniu się od płacenia podatków dochodowych, w tym z 11 państwami UE⁴⁸, oraz o współpracy w zakresie promocji inwestycji⁴⁹. Porozumienia te nie mają jednak waloru umowy międzynarodowej podlegającej prawu międzynarodowemu, a Tajwan występuje w nich jako „obszar celny” lub „Tajwan prowincja Chin”. Umowy te są nie tylko wyrazem dążenia Tajwanu do pogłębienia integracji gospodarczej z państwami regionu Azji i Pacyfiku, lecz wpisują się przede wszystkim w strategię zawierania porozumień z państwami, które oficjalnie utrzymują stosunki dyplomatyczne i prowadzą relacje handlowe w ChRL⁵⁰. Są też wyrazem dużej skuteczności dyplomacji tajwańskiej i uznaniem potencjału gospodarczego Tajwanu, gdyż umowy gospodarcze w regionie Azji i Pacyfiku są prawie wyłącznie zawierane w relacjach międzypaństwowych⁵¹.

Tajwan zawarł też kilka porozumień o współpracy w sprawach karnych z państwami, które go nie uznają, m.in. z USA⁵², Filipinami⁵³ i Republiką Południowej Afryki⁵⁴.

Mimo napiętych relacji Tajwan zawiera też porozumienia z ChRL. Jeszcze w 2009 r. Tajwan podpisał z ChRL trzy porozumienia mające

⁴⁷ <https://investmentpolicy.unctad.org/international-investment-agreements/countries/205/taiwan-province-of-china> (dostęp: 25 lipca 2022 r.).

⁴⁸ Francja, Niemcy, Austria, Belgia, Dania, Holandia, Luksemburg Słowacja Szwecja, Węgry, Wielka Brytania; dostęp do tekstów porozumień przez stronę <https://law.moj.gov.tw/ENG/Law/LawSearchAgree.aspx> (dostęp: 25 lipca 2022 r.).

⁴⁹ Belgia, Czechy, Hiszpania, Irlandia, Litwa, Niemcy, Węgry, Szwecja; dostęp do tekstów porozumień przez stronę: <https://law.moj.gov.tw/ENG/Law/LawSearchAgree.aspx> (dostęp: 25 lipca 2022 r.).

⁵⁰ J. Young, Space for Taiwan in regional economic integration: Cooperation and partnership with New Zealand and Singapore, Political science, (Wellington, N.Z.) 2014, tom 66, s. 12.

⁵¹ *Ibidem*, s. 5.

⁵² Agreement on Mutual Legal Assistance in Criminal Matters between the Taipei Economic and Cultural Representative Office in the United States and the American Institute in Taiwan, 26 marca 2020 r., porozumienie weszło w życie 26 marca 2020 r., <https://www.moj.gov.tw/cp-1173-116274-eea50-095.html> (dostęp: 25 lipca 2022 r.).

⁵³ Agreement on Mutual Legal Assistance in Criminal Matters between the Taipei Economic and Cultural Office in the Philippines and the Manila Economic and Cultural Office in Taiwan, 19 kwietnia 2013, porozumienie weszło w życie 12 sierpnia 2013 r., <https://www.moj.gov.tw/cp-1173-116273-510ae-095.html> (dostęp: 25 lipca 2022 r.).

⁵⁴ Arrangement between the Taipei Liaison Office in the Republic of South Africa and the South African Liaison Office in Taipei on Mutual Legal Assistance in Criminal Matters, 24 lipca 2013 r., porozumienie weszło w życie 28 listopada 2014 r., <https://www.moj.gov.tw/cp-1173-116272-db999-095.html> (dostęp: 25 lipca 2022 r.).

na celu poprawę stosunków między oboma krajami: umowę dodatkową w sprawie zaopatrzenia ruchu lotniczego przez Cieśninę Tajwańską, umowę w sprawie współpracy finansowej w Cieśninie Tajwańskiej oraz porozumienie w sprawie wzajemnej pomocy prawnej w sprawach karnych⁵⁵. W 2010 r. Tajwan podpisał umowę ramową o współpracy gospodarczej z ChRL⁵⁶. Warto zaznaczyć, że porozumienia te unikają jakichkolwiek odniesień do państwowości Tajwanu i formalnie zostały podpisane przez podmioty prywatne. Ich celem jest usprawnienie współpracy w Cieśninie Tajwańskiej.

Zgodnie z polityką „jednych Chin” utrzymywanie stosunków dyplomatycznych z jednym z państw chińskich oznacza brak uznania dla drugiego z nich. Ani Tajwan, ani państwa utrzymujące nieformalne relacje z Tajwanem nie ustanowiły u siebie oficjalnych przedstawicielstw dyplomatycznych, a ich relacje nie podlegają konwencji wiedeńskiej z 1961 r. o stosunkach dyplomatycznych. W większości przypadków ustanawiane są gospodarcze i kulturalne biura przedstawicielskie (nazywane TECRO – Taipei Economic and Cultural Representative Offices)⁵⁷. Ani dyrektorowi biura, ani jego personelowi nie przysługuje jednak status szefa misji i przedstawicieli dyplomatycznych, a co za tym idzie nie przysługują im przywileje i immunitety przedstawiciela dyplomatycznego wynikające z prawa międzynarodowego. Pomieszczeniom biura nie przysługuje prawo posługiwania się flagą, ani przywilej nietykalności.

Obecnie Tajwan jest członkiem tych organizacji międzynarodowych, które umożliwiają przystępowanie jednostkom niebędącym państwem. Jest to konsekwencja rezolucji 2758, w oparciu o którą Tajwan został usunięty nie tylko z organów ONZ, ale także z organizacji wyspecjalizowanych ONZ. Jeszcze w 1992 Tajwan uzyskał status obserwatora w GATT, a następnie w 1995 r. – status obserwatora w Światowej Organizacji Handlu. Wysiłki dyplomacji tajwańskiej doprowadziły do uzyskania w 2002 r. członkostwa w Światowej Organizacji Handlu jako „Wydzielony obszar celny Tajwanu, Peskadorów, wysp Kinmen i Matsu”⁵⁸.

⁵⁵ Cross-Strait Joint Crime-Fighting and Judicial Mutual Assistance Agreement, 26 kwietnia 2019 r., <https://www.moj.gov.tw/cp-1173-116271-692c7-095.html> (dostęp: 25 lipca 2022 r.).

⁵⁶ Cross-Straits Economic Cooperation Framework Agreement, 29 czerwca 2010 r., traktat wszedł w życie 1 września 2010 r., <https://investmentpolicy.unctad.org/international-investment-agreements/treaties/treaties-with-investment-provisions/3287/china---taiwan-province-of-china-framework-agreement-2010-> (dostęp: 25 lipca 2022 r.).

⁵⁷ T. L e e, *op. cit.*, s. 387.

⁵⁸ Accession of The Separate Customs Territory of Taiwan, Penghu, Kinmen And Matsu, 23 listopada 2001, WT/L/433.

Od 1966 r. Tajwan uczestniczy w Azjatyckim Banku Rozwoju (ADB) jako jeden z założycieli Banku⁵⁹. Pierwotnie Tajwan występował w Banku jako Republika Chińska. W 1986 r. do ADB przystąpiła ChRL, jednak nie wiązało się to z wykluczeniem Tajwanu z tej organizacji. ADB jednakże jednostronnie zmieniła w 1986 r. nazwę, pod którą Tajwan uczestniczył w tej organizacji na „Tajpej, Chiny”. Warto zauważyć, że zgodnie z art. 3 Konstytucji ADB członkiem Banku może być tylko państwo będące członkiem Komisji Gospodarczej ONZ dla Azji i Dalekiego Wschodu, ONZ lub jej organizacji wyspecjalizowanej.

Od 1991 r. Tajwan należy do Współpracy Gospodarczej Azji i Pacyfiku (APEC), występując pod nazwą „Chińskie Tajpej”⁶⁰. APEC nie jest jednak organizacją międzynarodową, lecz luźną formą współpracy 21 gospodarek regionu Azji i Pacyfiku.

4. Stosunek RP do Tajwanu

Relacje polsko-chińskie sięgają jeszcze okresu dwudziestolecia międzywojennego. Chiny uznały Rzeczpospolitą Polskę 27 marca 1920 r.⁶¹, jednakże oficjalne stosunki dyplomatyczne oba kraje nawiązały dopiero w 1933 r. W 1929 r. w Nankinie został podpisany pierwszy traktat przyjaźni, handlowy i nawigacyjny⁶². Ponadto w 1930 r. podpisano protokół dodatkowy do tego traktatu⁶³. Po drugiej wojnie światowej rząd Kuoamintangu uznał za legalny Tymczasowy Rząd Jedności Narodowej, który już 4 października 1949 r. uznał jako legalnego reprezentanta narodu chińskiego Chińską Republikę Ludową i zerwał oficjalne stosunki z Tajwanem.

⁵⁹ Agreement establishing the Asian Development Bank, 4 grudnia 1965, UNTS vol. 124, p. 571.

⁶⁰ <https://www.apec.org/About-Us/About-APEC> (dostęp: 25 lipca 2022 r.).

⁶¹ M. Nowak-Kiełbikowa, Japonia i Chiny w dyplomacji II Rzeczypospolitej (Próba zarysu), *Dzieje Najnowsze* 1981, Rocznik XIII, nr 1–2, s. 243.

⁶² Traktat przyjaźni, handlowy i nawigacyjny pomiędzy Rzeczpospolitą Polską a Republiką Chińską, 19 września 1929 r., Dz. U. z 1931 r., Nr 62, poz. 499.

⁶³ Zob. oświadczenie Rządowe z dnia 24 czerwca 1931 r. w sprawie ratyfikacji traktatu przyjaźni, handlowego i nawigacyjnego pomiędzy Rzeczpospolitą Polską a Republiką Chińską, podpisanego wraz z protokołem końcowym w Nankinie dnia 18 września 1929 r., i dołączonych do traktatu tego: 1) dwóch not, wymienionych w Nankinie pomiędzy Rządem Polskim a Rządem Chińskim dnia 18 września 1929 r., w sprawie wzajemnego udzielania opieki kulturalnej i religijnej oraz 2) protokołu dodatkowego, podpisanego w Nankinie dnia 1 lipca 1930 r. do powyższego traktatu przyjaźni, handlowego i nawigacyjnego, Dz. U. z 1931 r., Nr 62, poz. 500.

Obecnie w swoich relacjach z ChRL Polska uznaje zasadę „jednych Chin”. We Wspólnym Komunikacie Chińskiej Republiki Ludowej i Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 17 listopada 1997 r. Polska oświadcza, że uznaje, iż na świecie istnieją tylko jedno Chiny i jest to Chińska Republika Ludowa oraz, że Tajwan jest nierozłączną częścią terytorium Chin, a Rząd Chińskiej Republiki Ludowej jest jedynym legalnym rządem reprezentującym całe Chiny⁶⁴. Oznacza to, że rząd RP nie uznaje Tajwanu jako państwa odrębnego od Chin, ani władz w Tajwanie sprawujących efektywną kontrolę nad wyspą Tajwan i wyspami sąsiadującymi jako rządu Chin. Konsekwencją tego jest brak oficjalnych stosunków dyplomatycznych i konsularnych między Polską a Tajwanem.

Relacje Polski z Tajwanem mogą być prowadzone tylko na szczeblu nieoficjalnym i roboczym, co nie wyklucza współpracy gospodarczo-handlowej, kulturalnej, czy naukowej w sytuacjach uzasadnionych interesem RP. Współpraca gospodarcza między Unią Europejską a Tajwanem jest bardzo dobrze rozwinięta, a obroty handlowe UE z Tajwanem stanowiły w 2018 r. 1,3% całości obrotów handlowych UE. Tajwan jest siódmym partnerem handlowym UE w Azji, zaś UE jest piątym partnerem handlowym Tajwanu na świecie (po Chinach, ASEAN, USA i Japonii). Tylko w 2017 r. obroty towarowe pomiędzy UE a Tajwanem wzrosły o 9,8% (do poziomu 50,2 mld EUR). Unia Europejska jest największym źródłem bezpośrednich inwestycji zagranicznych na Tajwanie. Polska zajmuje dziewiąte miejsce wśród państw UE pod względem wysokości obrotu handlowego z Tajwanem (1,25 mld USD). Tajwan jest natomiast siódmym polskim partnerem handlowym w Azji. Polska jest też atrakcyjnym dla Tajwańczyków miejscem kształcenia, głównie w zakresie nauk medycznych. Obecnie na polskich uczelniach medycznych kształci się około 1000 studentów pochodzących z Tajwanu⁶⁵.

Bezpośrednie kontakty w sferach handlowych i wymiany młodzieży wymuszają współpracę Polski z Tajwanem. Złożony status prawno-międzynarodowy Tajwanu powoduje, że między Polską a Tajwanem nie ma prawnej możliwości zawarcia traktatu w rozumieniu Konwencji wiedeńskiej z dnia 23 maja 1969 r. o prawie traktatów. Natomiast Tajwan zawiera z państwami, które go nie uznają, porozumienia o współpracy podpisywane między dyrektorami biur handlowych Tajwanu i zainteresowanego państwa. Także Polska skorzystała z takiej możliwości i jak do

⁶⁴ Komunikat dostępny na stronie Ambasady ChRL w Polsce: <http://pl.china-embassy.org/pol/zbgx/t129135.htm> (dostęp: 25 lipca 2022 r.).

⁶⁵ Powyższe dane za <https://informatorekonomiczny.msz.gov.pl/pl/azja/tajwan/> (dostęp: 25 lipca 2022 r.).

tej pory podpisała z Tajwanem kilka tego rodzaju memorandumów: o wymiany informacji finansowych, o przeciwdziałania oszustwom celnym, o współpracy dotyczącej chorób zakaźnych, o współpracy w dziedzinie nauki i szkolnictwa wyższego, o unikania podwójnego opodatkowania oraz o współpracy prawnej w sprawach karnych.

W Polsce działa Biuro Przedstawicielskie Tajpej w Polsce (poprzednio do 1 sierpnia 2018 r. – Biuro Kulturalno-Gospodarcze Tajpej w Warszawie)⁶⁶, zaś w Tajpej działa Biuro Polskie, które podlega Ministerstwu Spraw Zagranicznych, a którym kieruje Dyrektor Generalny⁶⁷. Polscy pracownicy zatrudnieni w Biurze Polskim w Tajpej wykonują w praktyce funkcje konsulów, o których mowa w polskiej ustawie z 2015 r. prawo konsularne. Biuro Polskie w Tajpej jest uznawane za „placówkę zagraniczną” w rozumieniu ustawy o służbie zagranicznej.

Polska uznaje paszporty wydane przez Tajwan za dokumenty uprawniające do przekroczenia granicy i podlegające wizowaniu⁶⁸. Posiadacze paszportów wydanych przez władze Tajwanu, w których figuruje numer dowodu tożsamości, są zwolnieni z obowiązku wizowego⁶⁹. W praktyce osoba legitymująca się takim paszportem jest uznawana za osobę, której tożsamość można ustalić. W relacjach z Tajwanem istnieje także możliwość uwierzytelnienia dokumentu urzędowego, w sytuacjach, gdy prawo polskie stawia taki wymóg⁷⁰.

5. Obrót prawny z Tajwanem

Polska nie uznaje państwowości Tajwanu, zatem nie zawiera z nim umów międzynarodowych. Tym niemniej Biura przedstawicielskie Polski i Tajwanu podpisały osiem porozumień (niektóre z nich zwane są „Memorandami o Porozumieniu”) o współpracy polsko-tajwańskiej. Dotyczą

⁶⁶ https://www.taiwanembassy.org/pl_pl/index.html (dostęp: 25 lipca 2022 r.).

⁶⁷ <https://poland.tw/web/tajwan/biuro> (dostęp: 25 lipca 2022 r.).

⁶⁸ Lista dokumentów podróży, które upoważniają posiadacza do przekraczania granic zewnętrznych i mogą być wizowane została sporządzona przez Komisję Europejską i jest dostępna: <https://www.consilium.europa.eu/prado/pl/prado-recognised-documents.html> (dostęp: 25 lipca 2022 r.).

⁶⁹ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/1806 z dnia 14 listopada 2018 r. wymieniające państwa trzecie, których obywatele muszą posiadać wize podczas przekraczania granic zewnętrznych, oraz te, których obywatele są zwolnieni z tego wymogu, OJ L 303, 28 listopada 2018, p. 39–58.

⁷⁰ P. C z u b i k, Dokumenty z państw nieuznanych w obrocie cywilnoprawnym, Problemy Współczesnego Prawa Międzynarodowego, Europejskiego i Porównawczego 2009, tom VII, s. 125.

one: pracy wakacyjnej („Program Pracuj i Zwiedzaj”), współpracy w zakresie farmaceutyków i wyrobów medycznych, usług lotniczych, uznawania praw jazdy, unikania podwójnego opodatkowania, nauki i szkolnictwa wyższego, współpracy w sprawach karnych (to ostatnie jeszcze nie weszło w życie). Nadto w 2015 r. podpisano Memorandum o Porozumieniu między Służbą Celną Rzeczypospolitej Polskiej a Służbą Celną Tajwanu w sprawie zwalczania nadużyć celnych, w 2017 r. Porozumienie między Urzędem Patentowym Rzeczypospolitej Polskiej a Urzędem Własności Intelektualnej Tajwanu (TIPO) w sprawie przyspieszonych procedur patentowych, a w 2018 r. Porozumienie między polską i tajwańską Komisją Nadzoru Finansowego o współpracy w zakresie sektora Fintech. Co do zasady porozumienia polsko-tajwańskie nie są publikowane w Dzienniku Ustaw. Nie są także dostępne w Internetowej Bazie Traktatowej MSZ, choć zawiera ona także dokumenty niebędące traktatami w rozumieniu Konwencji wiedeńskiej o prawie traktatów. Informacje o ich treści można jednak znaleźć na stronach polskiego i tajwańskiego MSZ.

W listopadzie 2014 r. weszło w życie porozumienie o pracy wakacyjnej (Program „Pracuj i Zwiedzaj”), zgodnie z którym młodym Polakom i Tajwańczykom przyznawane są ułatwienia przy wjeździe i podejmowaniu krótkoterminowej pracy w czasie podróży turystycznych⁷¹.

W marcu 2015 r. weszło w życie porozumienie o transporcie lotniczym. Z praktycznego punktu widzenia Porozumienie zrównuje wskazane przez stronę tajwańską linie lotnicze z liniami lotniczymi pochodzącymi z uznawanych przez Polskę państw trzecich. Umożliwia wskazanym przez stronę polską lub tajwańską liniom lotniczym świadczenie usług lotniczych odpowiednio na Tajwanie i Polsce, pod warunkiem uzyskania stosownego zezwolenia drugiej strony. Zezwolenie to ma być udzielone tak szybko jak to możliwe, na podstawie prawa krajowego i nie będzie uzależnione od innych wymogów niż zwykłe i rozsądnie stosowane w międzynarodowym transporcie lotniczym. Porozumienie pozwala też liniom lotniczym na swobodny transfer zysków z ich działalności, przewiduje wzajemne uznawanie zaświadczeń i certyfikatów lotniczych oraz potwierdza zobowiązania Polski i Tajwanu do zapewnienia bezpieczeństwa ruchu lotniczego. W szczególności strony polska i tajwańska zobowiązały się do udzielania sobie – na wniosek – wszelkiej koniecznej pomocy przy zapobieganiu czynom skierowanych przeciwko bezpieczeństwu ruchu lotniczego. Zawarcie porozu-

⁷¹ <https://www.roc-taiwan.org/uploads/sites/167/2014/12/Przewodnik-po-programie-o-Umowie-o-Pracy-Wakacyjnej-na-Tajwanie-dla-m%C5%82odych-Polak%C3%B3w.pdf> (dostęp: 25 lipca 2022 r.).

mienia usuwa przeszkody prawne w ustanowieniu bezpośrednich połączeń lotniczych między Polską a Tajwanem⁷².

We wrześniu 2015 r. weszło w życie porozumienie o zwalczaniu nadużyć celnych. Przewiduje możliwość wymiany informacji o nadużyciach celnych (w tym imporcie i eksporcie towarów, w którym brać może udział organizacja terrorystyczna) i stosowania przewidzianych prawem krajowym uproszczonych procedur celnych wobec wiarygodnych podmiotów polskich i tajwańskich. Wynika z niego, że współpraca odbywać się będzie zgodnie z mającym zastosowanie prawem Polski i Tajwanu.

W styczniu 2016 r. weszło w życie porozumienie o współpracy w zakresie farmaceutyków i wyrobów medycznych. Umożliwia ono współpracę polskiego Urzędu Rejestracji Produktów Leczniczych, Wyrobów Medycznych i Produktów Biobójczych i tajwańskiego Urzędu ds. Żywności i Leków w zakresie rozwijania dostępności do skutecznych oraz bezpiecznych produktów leczniczych i wyrobów medycznych a także poszerzania wiedzy na ich temat, badań klinicznych leków i wyrobów medycznych, ich inspekcji oraz nadzoru nad bezpieczeństwem farmakoterapii. Ponadto urzędy mogą wymieniać informacje na temat dopuszczenia do obrotu produktów leczniczych i wyrobów medycznych oraz ich wycofania⁷³.

W lutym 2016 r. weszło w życie porozumienie o uznawaniu praw jazdy. Porozumienie przewiduje, że posiadacz polskiego lub tajwańskiego prawa jazdy po uiszczeniu opłat administracyjnych może bez zdawania jakichkolwiek egzaminów wymienić posiadane prawo jazdy na prawo jazdy drugiego terytorium⁷⁴. Dnia 4 kwietnia 2017 r., w celu wdrożenia porozumienia do prawa krajowego⁷⁵ Minister Infrastruktury i Budownictwa, działając na podstawie art. 14 ustawy z 5 stycznia 2011 r. o kierujących pojazdami⁷⁶ wydał rozporządzenie w sprawie warunków i trybu wydawania polskiego prawa jazdy osobom posiadającym tajwańskie prawo

⁷² https://poland.tw/pl/aktualnosci/tytul_strony_3 (dostęp: 25 lipca 2022 r.).

⁷³ Raport roczny Prezesa Urzędu Rejestracji Produktów Leczniczych, Wyrobów Medycznych i Produktów Biobójczych za rok 2016, s. 18.

⁷⁴ https://www.roc-taiwan.org/pl_pl/post/2884.html (dostęp: 25 lipca 2022 r.).

⁷⁵ <https://legislacja.rcl.gov.pl/projekt/12292101/katalog/12389985#12389985> (dostęp: 25 lipca 2022 r.).

⁷⁶ Dz. U. z 2016 r. poz. 627, z późn. zm. („Art. 14 ust. 3. W stosunku do obywateli niektórych państw można określić, na zasadach wzajemności, warunki i tryb wydawania praw jazdy, odmienne niż te, o których mowa w ust. 1. 4. Minister właściwy do spraw transportu może określić, w drodze rozporządzenia, warunki i tryb wydawania praw jazdy, o których mowa w ust. 3”). Z treści upoważnienia do wydania rozporządzenia wynika, że polskiej praktyce legislacyjnej pojęcie „państwo” nie ogranicza się do państw uznawanych przez Polskę na podstawie prawa międzynarodowego. Jest to wyraz pragmatyzmu polskiego ustawodawcy.

jazdy, w praktyce zrównując ich status ze statusem osób posiadających prawo jazdy wydane przez państwa uznawane przez Polskę⁷⁷.

W styczniu 2017 r. weszło w życie porozumienie o unikaniu podwójnego opodatkowania. Zawiera standardowe w międzynarodowych stosunkach gospodarczych rozwiązania dotyczące unikania podwójnego opodatkowania, gdyż oparto je na Modelowej Konwencji Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju. Z uwagi na to, że chociaż jego zakres przedmiotowy jest tożsamy z zakresem przedmiotowym umów międzynarodowych, nie jest ono umową międzynarodową a uzgodnieniem biur przedstawicielskich, wymagało transpozycji do polskiego prawa krajowego. Dokonano jej uchwalając ustawę z dnia 15 grudnia 2016 r. o zasadach unikania podwójnego opodatkowania oraz zapobiegania uchylaniu się od opodatkowania w zakresie podatków od dochodu stosowanych przez Rzeczpospolitą Polską i terytorium, do którego stosuje się prawo podatkowe należące do właściwości Ministra Finansów Tajwanu⁷⁸. Porozumienie stanowi załącznik do ustawy. Tym samym formalnie rzecz biorąc organy polskie nie stosują Porozumienia tylko ustawę (załącznik do niej). Wprowadzenie do Porozumienia nie mają zastosowania art. 91 ust. 1 i 2 Konstytucji⁷⁹, ale z praktycznego punktu widzenia nie ma to znaczenia, gdyż pierwszeństwo zasad określonych w Porozumieniu w stosunku do ogólnych przepisów podatkowych wynika z zasady *lex specialis derogat legi generali*.

W sierpniu 2017 r. weszło w życie porozumienie w sprawie przyspieszonej procedury patentowej – Program PPH (Patent Prosecution Highway). Na podstawie porozumienia zgłaszający może wnosić o zastosowanie procedury przyspieszonej w urzędzie polskim lub tajwańskim na podstawie dokonanej wcześniej zgłoszenia odpowiednio w urzędzie tajwańskim lub polskim, co pozwala na znaczące skrócenie czasu oczekiwania na uzyskanie patentu⁸⁰.

W marcu 2018 r. weszło w życie porozumienie o współpracy w zakresie innowacji finansowych (*Fintech*) zawarte między polską Komisją Nadzoru Finansowego a jej tajwańskim odpowiednikiem (*Financial Super-*

⁷⁷ Dz. U. z 2017 r., poz. 761.

⁷⁸ Dz. U. z 2016 r., poz. 2244 Uzasadnienie projektu ustawy: <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12293259/12400090/12400091/dokument263620.pdf> (dostęp: 25 lipca 2022 r.).

⁷⁹ Art. 91. 1. Ratyfikowana umowa międzynarodowa, po jej ogłoszeniu w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, stanowi część krajowego porządku prawnego i jest bezpośrednio stosowana, chyba że jej stosowanie jest uzależnione od wydania ustawy. 2. Umowa międzynarodowa ratyfikowana za uprzednią zgodą wyrażoną w ustawie ma pierwszeństwo przed ustawą, jeżeli ustawy tej nie da się pogodzić z umową.

⁸⁰ <https://www.uprp.pl/uprp-tipo/Lead05,888,19264,4,index.pl,text/> (dostęp: 25 lipca 2022 r.).

visory Commission). Na jego podstawie możliwa jest wymiana informacji i prowadzenie wspólnych projektów. Innowacyjne przedsiębiorstwa (start-upy) z Polski i Tajwanu otrzymają wsparcie umożliwiające lepsze zrozumienie reżimu regulacyjnego Polski i Tajwanu, co umożliwi im płynne wejście na rynek drugiej strony. Porozumienie ułatwi też obu organom nadzoru współpracę dotyczącą sektora *Fintech*⁸¹.

W lipcu 2018 r. weszło w życie porozumienie o współpracy w zakresie nauki i szkolnictwa wyższego. Porozumienie otwiera nowe⁸² możliwości współpracy pomiędzy szkołami wyższymi, jednostkami badawczo-rozwojowymi, laboratoriami czy przedsiębiorstwami. Przewiduje ułatwienia organizacyjne w zakresie przygotowywania wspólnych badawczych projektów bilateralnych i wymiany naukowej studentów, doktorantów, post-doktorantów i innych badaczy⁸³.

Szczególną uwagę poświęcić należy współpracy z Tajwanem w sprawach karnych. Nie jest ona zbyt ożywiona, jednak dotyczy spraw o dużym ciężarze gatunkowym (najczęściej oszustw bankowych i komputerowych). Polska dąży do tego, by postrzegano ją jako kraj aktywnie angażujący się w zwalczanie przestępczości transgranicznej, w tym cyberprzestępczości. Należy się też spodziewać intensyfikacji relacji z Tajwanem w aspekcie międzyludzkim i gospodarczym, co siłą rzeczy spowoduje intensyfikację obrotu prawnego, w tym w sprawach karnych.

Stan obecny, w którym współpraca prowadzona jest w oparciu o zasadę wzajemności, nie sprzyja efektywności realizacji wniosków o udzielenie pomocy prawnej. Beneficjentem jej poprawy byłaby przede wszystkim strona polska, ponieważ to ona kieruje większą liczbą wniosków niż tajwańska i jest niestety narażona na długotrwałe oczekiwanie na realizację. Poziom korupcji na Tajwanie jest niski a sytuacja w zakresie przestrzegania na Tajwanie zasad demokracji, praw człowieka i rządów prawa pozwala na przyjęcie, iż strona tajwańska przeprowadza czynności

⁸¹ https://www.knf.gov.pl/knf/pl/komponenty/img/Porozumienie_Tajwan_MoU_2018_61205.pdf (dostęp: 25 lipca 2022 r.).

⁸² Poprzednio współpraca naukowa odbywała się tylko w trybie i na zasadach określonych w Porozumieniu z dnia 12 grudnia 2012 r. między Narodowym Centrum Badań i Rozwoju a Narodową Radą Naukową Tajwanu o współpracy naukowej i technologicznej (<https://www.ncbr.gov.pl/en/programmes/international-programmes/bilateral-cooperation/taiwan/poland-taiwan-scientific-cooperation/>) (dostęp: 25 lipca 2022 r.).

⁸³ <https://www.gov.pl/web/nauka/porozumienie-polsko-tajwanskie-o-wspolpracy-naukowej> (dostęp: 25 lipca 2022 r.).

procesowe w sposób niesprzeczny z zasadami porządku prawnego w Rzeczypospolitej Polskiej w rozumieniu art. 587 k.p.k.⁸⁴

Uwzględniając powyższe okoliczności w czerwcu 2019 r. podpisano porozumienie o współpracy prawnej w sprawach karnych⁸⁵ (wzajemna pomoc prawna, ekstradycja, przekazywanie osób skazanych, udzielanie informacji o prawie i praktyce jego stosowania, udzielanie informacji dotyczących ścigania i zapobiegania przestępstwom)⁸⁶. Ma ono przede wszystkim przyspieszyć i uprościć obrót wprowadzając zasadę bezpośredniego porozumiewania się odpowiedzialnych za współpracę prawną organów centralnych Polski i Tajwanu, z pominięciem drogi dyplomatycznej. Dla wejścia w życie porozumienie wymaga przyjęcia ustawy transponującej (model implementacyjny podobny do zastosowanego na potrzeby porozumienia o unikaniu podwójnego opodatkowania).

6. Zakończenie

Współpraca Polski z Tajwanem ma charakter nieoficjalny. Mobilność przepływu towarów i usług, a także coraz częściej osób, nie może funkcjonować w próżni prawnej. Relacje gospodarcze, społeczne i kulturalne mają szansę rozwinąć się tylko wtedy, gdy towarzyszy im w miarę stabilne otoczenie prawne. Tajwan jawi się jako wiarygodny aktor stosunków międzynarodowych, a zawierane przez niego porozumienia świadczą nie tylko o chęci uczestnictwa w stosunkach międzynarodowych, lecz także o możliwości dostosowania wzajemnych relacji do potrzeb wynikających

⁸⁴ <https://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/humanrightsreport/index.htm#wrapper> (dostęp: 25 lipca 2022 r.).

⁸⁵ <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/polsko-tajwanskie-porozumienie-o-wspolpracy-prawnej-w-sprawach-karnych> (dostęp: 25 lipca 2022 r.). Zawarcie porozumienia o współpracy w sprawach cywilnych jest niemożliwe, gdyż kwestia ta należy do wyłącznej kompetencji UE.

⁸⁶ Porozumienie nie obejmuje kwestii immunitetu dyplomatycznego i konsularnego oraz pomocy konsularnej. Choć byłoby to prawnie dopuszczalne, Polska i Tajwan nie zdecydowały się nadać swoim przedstawicielstwom i przedstawicielom przywilejów i immunitetów takich jak dyplomatyczne i konsularne. W zakresie pomocy konsularnej dla osób pozbawionych wolności dotychczasowe dobre praktyki nie wymagały formalizacji (w Polsce pracownicy przedstawicielstwa Tajwanu są informowani o pozbawieniu wolności Tajwańczyków i dopuszczani do kontaktu z nimi nie na podstawie przepisów o pomocy konsularnej (art. 105 § 2, 211 § 2, 215 § 1a k.k.w., § 240, 301, 315 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 23 grudnia 2015 r. Regulamin urzędowania sądów powszechnych (Dz. U. z 2015 r., poz. 2316 z późn. zm.), ale na zasadach ogólnych, tj. jako „inne osoby”, które można zawiadomić o zatrzymaniu lub aresztowaniu i dopuścić do kontaktu z zatrzymanym lub aresztowanym (art. 261 § 2 k.p.k.).

z obrotu i prowadzonej przez większość państw polityki „jednych Chin”. Rosnące obroty handlowe i wymiana osobowa między Polską a Tajwanem powinny implikować po obu stronach rozwój regulacji prawnych, choć rozwijanych i utrzymywanych na szczeblu nieoficjalnym i roboczym. Nie może przy tym budzić wątpliwości, że istotnym i decydującym kryterium takiej współpracy powinna być jej zgodność z polityką międzynarodową Polski, w tym niepodważanie polityki „jednych Chin” i dbałość o właściwą relację z ChRL.

Bibliografia

1. Bańko M. (red.), *Inny słownik języka polskiego*, Warszawa 2000.
2. Białocerkiewicz J., *Prawo międzynarodowe publiczne. Zarys wykładu*, Toruń 2007.
3. Crawford J., *The Creation of States in International Law*, Oxford 2006.
4. Czubik P., *Dokumenty z państw nieuznanych w obrocie cywilnoprawnym, Problemy Współczesnego Prawa Międzynarodowego, Europejskiego i Porównawczego 2009*, tom VII.
5. Dziak W. J., Gawlikowski K., Ławacz M. (red.), *Chiny w XXI wieku. Perspektywy rozwoju*, Warszawa 2012.
6. Gilas J., *Prawo międzynarodowe*, Toruń 1999, s. 114.
7. Lauterpacht E., *The Contemporary Practice of the United Kingdom in the Field of International Law, International and Comparative Law Quarterly 1958*, tom 6.
8. Lee T., *The International Legal Status Of The Republic Of China On Taiwan, UCLA Journal of International Law and Foreign Affairs 1996*, tom 1.
9. Mik C., *Fenomenologia regionalnej integracji państw. Studium prawa międzynarodowego. Tom II. Regionalne organizacje integracyjne z perspektywy analitycznej prawa międzynarodowego*, Warszawa 2019.
10. Nowak-Kiełbikowa M., *Japonia i Chiny w dyplomacji II Rzeczypospolitej (Próba zarysu), Dzieje Najnowsze 1981, Rocznik XIII, nr 1–2*.
11. Oda S., *Taiwan as sovereign and independent state – Status of Taiwan under International Law, Japanese Yearbook of International Law 2011*, tom 54.
12. Oda S., *Taiwan as sovereign and independent state – status of Taiwan under international law, Japanese Yearbook of International Law 2011*, tom 54.

13. Palmer D. G. Jr, Taiwan: De Jure or Not De Jure? That is the Question. An Analysis of Taiwan's Legal Status Within the International Community, John F. Kennedy University Law Review 1996, tom 7.
14. Shaw M. N., International law, Cambridge *et al.* 2017.
15. Yamashita T., Do Ius Cogens Norms Invalidate State Immunity? International Restorative Justice and Japanese War Compensation Cases, Chinese (Taiwan) Yearbook of International Law and Affairs 2013, tom 31.
16. Young J., Space for Taiwan in regional economic integration: Cooperation and partnership with New Zealand and Singapore, Political science, (Wellington, N.Z.) 2014, tom 66.

Legal aspects of Polish-Taiwanese relations

Abstract

In principle – as far as territorial entities are concerned – only states can take part in the international relations. Nevertheless, in practice, there are territorial entities that exercise effective control over a certain territory, but are not recognized as states. One of them is Taiwan, considered by the government of the People's Republic of China (PLC), to be a rebelled province. Since 1971, when UN recognized the PLC's government as the only legitimate representative of China in the UN, international recognition for the Taiwanese government systematically decreases. It does not hinder Taiwan from taking part in the international relations, but the participation takes a peculiar form. Taiwan is represented not by diplomatic missions but by the „representative offices”. Such offices conclude accords with their foreign counterparts, because economic, social and cultural relations can be developed only under a firm legal framework. Such accords are not international treaties (therefore according to the Polish law they require transposition to the national law). Representative offices of Poland and Taiwan concluded accords on “work and travel” program, cooperation in the area of the pharmaceuticals and medical products, air transport, recognition of driving licenses, science and higher educa-

tion, cooperation in criminal matters. Furthermore there are Polish-Taiwanese memoranda on cooperation of customs services, patent authorities, financial authorities (supervision of a fintech sector). Therefore non-recognition of Taiwan by Poland is not an obstacle for establishing adequate legal framework for cooperation.

Key words

Taiwan, Taipei, China, international cooperation, international treaties.